

سال دهم / تابستان ۱۴۰۰

رابطه شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد معلمان شهرستان پارس آباد

- زهرا محمدی^۱
- اعظم عوض پور^۲

DOR: 20.1001.1.38552322.1400.10.39.13.4

چکیده

امروزه نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در زندگی مردم بسیار پررنگ و اثرگذار شده است. این پژوهش باهدف بررسی رابطه شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد معلمان انجام شده است. روش این پژوهش پیمایشی و جامعه آماری معلمان دوره دوم متوسطه شهرستان پارس آباد، به تعداد ۲۹۰ نفر در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ است که با استفاده از جدول مورگان تعداد ۱۶۵ نفر به‌عنوان حجم نمونه تعیین و انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بود و روش نمونه‌گیری پژوهش به دلیل شیوع ویروس کرونا و محدودیت‌های ناشی از آن، از طریق فضای مجازی و سایت مربوط به معلمان به روش سهمیه‌ای پر شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد تا رابطه بین متغیر مستقل (شبکه‌های اجتماعی مجازی) و متغیرهای وابسته اعتماد (اعتماد بین شخصی، اعتماد تعمیم‌یافته، اعتماد نهادی و اعتماد مدنی) معلمان موردسنجش قرار گیرد.

نتایج نشان داد که بین شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد همبستگی مستقیم و معناداری وجود دارد. شبکه اجتماعی مجازی روی اعتماد بین شخصی و نهادی تأثیر مثبت و مستقیم دارد، اما بر اعتماد مدنی تأثیر منفی و معکوس دارد. بین استفاده از شبکه‌های مجازی و اعتماد تعمیم‌یافته نیز رابطه وجود نداشت.

واژگان کلیدی: شبکه‌های اجتماعی مجازی، اعتماد، معلمان، پارس آباد.

۱ استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه پیام نور؛ z mohammadiz@gmail.com

۲ کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی و دبیر دبیرستان در پارس آبلد؛ daryaavazpoor@gmail.com

مقدمه

انسان موجودی اجتماعی و ناگزیر از ارتباط با دیگران است. اصولاً هیچ رابطه‌ای بدون اعتماد شکل نمی‌گیرد، اعتماد عامل اصلی برقراری پیوند میان انسان‌هاست و همان‌طور که در بین اعضای خانواده مهم‌ترین نقش را بازی می‌کند، در میان آحاد جامعه و روابط متقابل میان آن‌ها نیز اهمیت دارد.

امروزه در عصر جدیدی از روابط انسانی به سر می‌بریم که تحت تأثیر رسانه‌ها و فناوری‌های اطلاعاتی است. شبکه اجتماعی مجازی^۱ زنجیره‌ای از ارتباطات با حضور غیرفیزیکی افراد در یک محل مجازی است، در واقع از نوع مجازی و غیرقابل لمس و شبکه‌ای از ارتباطات انسانی از طریق اینترنت است. شبکه‌های اجتماعی مجازی از زمان ظهور در اواخر دهه ۹۰ میلادی در روند تکاملی خود تاکنون به واسطه ایجاد امکان برقراری ارتباط سریع هم‌زمان و غیر هم‌زمان، دسترسی به حجم زیادی از اطلاعات و انتشار گسترده آن کاربردهای اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی بسیاری را در این زیست جهان جدید رقم زده و توجه میلیون‌ها کاربر را از سراسر دنیا به خود جلب کرده است. به دلیل رشد روزافزون تعداد اعضا و بعد تأثیرگذاری بر فضای واقعی، این شبکه‌ها اهمیت بسزایی یافته و به پدیده جهانی تبدیل شده‌اند (رضاییان قیه باشی، ۱۳۹۱: ۸).

امروزه با توجه به گستردگی و نفوذ شبکه‌های مجازی، تبیین نقش و ارتباط آن‌ها با اعتماد اهمیت خاصی دارد، زیرا در اطلاع‌رسانی و آگاه کردن افراد از واقعیت‌ها، آموزش هنجارها و ارزش‌های رایج و اجتماعی کردن افراد، ایجاد همدلی و انسجام اجتماعی در بین افراد که از عوامل اصلی فرایند جامعه‌پذیری است، کارکرد زیادی دارد (حسین پور و معتمد نژاد، ۱۳۹۰: ۱۳۲).

شبکه‌های مجازی با اتکای به ظرفیت فرامتنی خود از گردآوری، ساماندهی، ذخیره‌سازی و نشر اطلاعات در اشکال صوت، تصویر، متن و رقم مبتنی بر ابزار رایانه‌ای و مخابراتی برای جذب افراد بهره می‌برند. این شبکه‌ها به دلیل داشتن این قابلیت‌ها فضای مناسبی برای اقشار مختلف به‌ویژه دانش‌آموزان و معلمان است. چنانچه امروزه با توجه به شیوع ویروس کرونا مدارس تعطیل یا نیمه تعطیل هستند و آموزش از فضای واقعی یعنی محیط مدرسه به فضای مجازی کشیده شده و حتی برنامه‌ای به نام برنامه شاد راه‌اندازی شده است که دانش‌آموزان و معلمان

1 virtual social networks

تقریباً ملزم به عضویت و فعالیت در آن هستند. همین امر دلیل مهمی برای گسترش دامنه شبکه‌های مجازی شده و اهمیت آن‌ها را دوچندان کرده است.

معلمان اگر در گذشته برای برنامه‌ریزی‌های لازم برای استقرار فرایند آموزشی و کیفیت‌بخشی آموزشی کلاس درس خود با عضویت در سایت‌های آموزشی و تخصصی کشوری و استانی و استفاده از تولید محتوای الکترونیکی، فیلم‌ها و کلیپ‌های آموزشی همکاران خود، وارد شبکه‌های مجازی می‌شدند، اما امروزه در پی شیوع ویروس کرونا و تعطیلات اجباری مدارس، تنها راهبر اصلی آن‌ها فضای مجازی شده است. با گسترش این مهمان ناخوانده، استفاده از فضای مجازی برای تکمیل فرآیند آموزش فرصتی خوب است که در این شرایط جایگزین دیگری ندارد و بهترین روش برای تداوم امر تعلیم و تربیت است. این امر از دلواپسی خانواده‌ها برای سلامتی فرزندانشان کاسته و ارتباطی معقول بین دانش‌آموزان و معلمان و عوامل مدرسه ایجاد کرده است و احتمالاً در تقویت اعتماد در بین آن‌ها نسبت به این فضاهای مجازی تأثیرگذار خواهد بود. با این توصیف، استفاده از شبکه‌های مجازی در این شرایط که ابزار اصلی کار معلمان است می‌تواند در تسهیل، تقویت و یا تضعیف اعتماد و ابعاد آن مؤثر باشد. لذا هدف اصلی این پژوهش بررسی رابطه استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و اعتماد معلمان در چهار بعد (اعتماد بین شخصی، اعتماد تعمیم‌یافته، اعتماد نهادی و اعتماد مدنی) است.

مبانی نظری

یکی از پدیده‌های نوظهور در فضای مجازی که امکان تشکیل اجتماع مجازی را فراهم آورده است، شبکه‌های اجتماعی مجازی هستند و از نیروی پیش‌رونده در تغییرات اجتماعی جوامع محسوب می‌شوند. در دهه‌های پایانی قرن بیستم، با وقوع انقلاب اطلاعات و گسترش روزافزون دسترسی جوامع مختلف به اینترنت و شبکه‌های رایانه‌ای، کوشش‌های نظری بسیاری صرف یافتن الگوی مناسب برای مطالعه شبکه‌های مجازی و ابعاد و آثار اجتماعی آن شد. به عقیده مانوئل کاستلز^۱، ارتباطات رایانه‌ای و مجازی، مجموعه‌ای از جوامع مجازی را به وجود می‌آورند که در نتیجه آن، همه ساختارها و فرایندهای مادی و معنوی بشر دگرگون می‌شوند (نورمحمدی، ۱۳۹۰: ۲). اینترنت تعداد زیادی از دهکده‌های جهانی با اجتماعات مجازی را به

1 Manuel Castells

وجود آورده است که فاقد محدودیت زمان و مکان هستند (کاستلز، ۱۳۸۴: ۵۶۸). با حضور اینترنت، علاوه بر وجود دنیای واقعی و الگوهای ارتباط سنتی در آن، فضاهای مجازی نیز ایجاد شده‌اند که نحوه تولید، انتقال و مصرف اطلاعات در آن‌ها دیگر به شیوه سنتی صورت نمی‌پذیرد و این الگوها، کاملاً دگرگون شده‌اند (دهقان و مروت، ۱۳۹۷: ۱۰۵).

شبکه‌های اجتماعی اینترنتی پایگاه یا مجموعه پایگاه‌هایی هستند که امکانی فراهم می‌آورد تا کاربران بتوانند علاقه‌مندی‌ها، افکار و فعالیت‌های خودشان را با دیگران به اشتراک بگذارند و دیگران هم این افکار و فعالیت‌ها را با آنان سهیم شوند. یک شبکه اجتماعی، مجموعه‌ای از سرویس‌های مبتنی بر وب است که این امکان را برای اشخاص فراهم می‌آورد که توصیفات عمومی یا خصوصی برای خود ایجاد کنند یا با دیگر اعضای شبکه ارتباط برقرار کنند، منابع خود را با آن‌ها به اشتراک بگذارند و از میان توصیفات عمومی افراد دیگر، برای یافتن اتصالات جدید استفاده کنند (Boyd, 2007: 62).

در ایران مفهوم شبکه‌های اجتماعی به‌طور گسترده با اورکات^۱ رواج پیدا کرد و آن‌قدر سریع سریع رشد کرد که بعد از برزیل و آمریکا، ایران سومین کشور حاضر در اورکات شد. در حال حاضر پیام‌رسان‌های واتس‌آپ، تلگرام، اینستاگرام و تا حدودی فیسبوک در ایران کاربران زیادی دارد (عدلی پور، ۱۳۹۸: ۵۵). انواع پرکاربرد پیام‌رسان‌ها که موجب تشکیل شبکه‌های اجتماعی مجازی در جهان و ایران شده‌اند شامل پیام‌رسان‌هایی مانند واتس‌آپ، تلگرام، اینستاگرام، فیسبوک، توئیتر، اسکایپ، وایبر، اسنپ چت و غیره است.

محققان معتقدند که رسانه‌ها و فضای مجازی به تصورات افراد از محیط شکل می‌دهند، آن‌ها می‌توانند با ارائه تصویری زشت و یا زیبا از جامعه، میزان اعتماد در بین مخاطبان خود را افزایش و یا کاهش دهند، به شکل‌گیری الگوهای کنش در بین مخاطبان کمک می‌کنند تا در موقعیت‌های گوناگون دست به کنش بزنند، می‌توانند زمینه دسترسی به نهادهای انتزاعی و تخصصی را برای مخاطبان خود فراهم کرده و در نتیجه موجب اعتماد و یا بی‌اعتمادی به این نهادها در بین مخاطبان خود شوند (حسین پور و معتمد نژاد، ۱۳۹۰: ۱۳۳).

زتومکا^۲ و هندرسون^۳ در بحث‌های خود به نقش شبکه اجتماعی مجازی در تضعیف و یا تقویت اعتماد تأکید کرده‌اند به این ترتیب که این شبکه‌ها به‌عنوان منبع مهم اطلاعات و

1 Orkut

2 Zetomka

3 Handerson

همچنین یکی از عوامل اصلی فرایند جامعه‌پذیری نقش مؤثری در فرایند اعتماد کردن بازی می‌کنند (ووثوقی و رحمانی خلیلی، ۱۳۹۳: ۲۱۵).

هندرسون (۲۰۰۴) در مطالعه خود پیرامون اعتماد نظریه اعتماد زتومکا را توسعه داده و این نظریه را در مورد فضای مجازی آزمایش کرده است، در این پژوهش نیز از نظرات وی در کامل کردن چارچوب نظری این پژوهش به‌ویژه به دلیل تأکید بر سطوح اعتماد افراد در فضای مجازی استفاده شده است. هندرسون معتقد است تعهد و پاسخگویی در فضای مجازی موجب اعتماد بیشتری در این فضا می‌شود و روابط تشدید شده فردی را تسهیل می‌کند. بنابراین هم از منابع اعتماد آنلاین است و هم در کنار پاسخگو بودن افراد در فضای مجازی سهم بسزایی در شکل‌گیری فرهنگ اعتماد در این فضا دارد. در فضای مجازی فرد باهدف ایجاد اعتماد دیگران نسبت به خودش، به خوداظهاری دست می‌زند و تکرار چنین وضعیتی در سطح وسیع، زمینه برای ظهور فرهنگ تحلیل جامعه‌شناختی فرهنگ اعتماد در فضای اعتماد مهیا می‌شود. از نقطه نظر هندرسون، ویژگی‌های ساختاری فضای مجازی همچون: گمنامی، فقدان علائم و نشانه‌های زمینه‌ای و اجتماعی، ناپایداری و عدم شفافیت ساختاری اغلب به‌عنوان ویژگی‌های ساختاری بی‌اعتماد کننده قلمداد می‌شوند، اما نتایج مطالعه هندرسون نشان داد، بیشتر این ویژگی‌های ساختاری به‌ویژه گمنامی در فضای مجازی باعث بی‌اعتمادی در فضای مجازی نمی‌شود، بلکه منابعی چون عملکرد، شهرت (اعتبار) و تعهد و پاسخگویی را فعال کرده و به اعتماد آنلاین منتهی می‌شود.

اعتماد محصول اتوماتیک شرایط اجتماعی و اقتصادی خاصی در جامعه است که در طول زمان با تکرار سلسله‌ای از تعامل‌ها شکل می‌گیرد (فوکویاما^۱، ۱۹۹۵). در حال حاضر با توجه به شرایط کرونایی در جامعه افراد به‌جای حضور فیزیکی در جامعه و به خاطر حفظ جانشان، بیشتر امور خود (اعم از نیازهای مادی و غیرمادی) را به‌صورت مجازی انجام می‌دهند و لذا تعاملات مجازی نسبت به قبل بیشتر شده است. این تعاملات زمانی بیشتر خواهد شد که نیازهای افراد برطرف شود و آن‌ها تمایل به ادامه این روش داشته باشند که در واقع می‌توان گفت با توجه به استفاده روزافزون از این شبکه‌ها، اعتماد به تعاملات مجازی و شبکه‌های اجتماعی تا حدی ایجاد شده است. استفاده از شبکه‌ها کاربردهای زیادی از جمله در حوزه آموزش دارد. با توجه به محدودیت حضور در کلاس‌های درس، معلمان و دانش‌آموزان علاوه بر

شبکه شاد که از سوی آموزش و پرورش طراحی شده بود، از شبکه‌های واتساپ و غیره نیز استفاده کرده‌اند و می‌توان گفت استفاده فراگیر به نوعی اعتماد نسبت به شبکه‌های مجازی را نشان می‌دهد. البته نوع اعتماد به شبکه‌ها ممکن است متفاوت باشد. گیدنز اعتماد را به چهار دسته تقسیم می‌کند:

۱- اعتماد بین شخصی: اعتماد بین شخصی شکلی از اعتماد است که در روابط چهره به چهره خود را نشان می‌دهد. از نظر فوکویاما این شکل از اعتماد موانع ارتباطی را رفع می‌کند و با کاستن از حالت دفاعی، بسیاری از تعاملات روزانه را موجب می‌شود. اعتماد بین شخصی حوزه‌ای از تعاملات میان عشاق، دوستان و همکاران و همچنین اعتماد میان رئیس و کارمند، سرپرست و کارگر، معلم و شاگرد، فروشنده و مشتری، پزشک و بیمار ... را در برمی‌گیرد. مشکل اصلی اعتمادی که از تجربه تعامل شخصی ایجاد می‌شود محدود بودن قلمرو آن است. در جامعه‌ای که نیاز به همکاری با غریبه‌ها و اتکا به آنان را دارد، این نوع از اعتماد چندان راهگشا نیست (اوجاقلو و زاهدی، ۱۳۸۴: ۱۰۱).

۲- اعتماد تعمیم‌یافته: اعتماد تعمیم‌یافته را می‌توان داشتن حسن ظن به بیشتر افراد جامعه جدای از تعلق آن‌ها به گروه‌های قومی و قبیله‌ای تعریف کرد. موضوع این اعتماد به‌عنوان مهم‌ترین عنصر نگرشی سرمایه اجتماعی قلمداد شده و از آن برای متمایز کردن جوامعی که دارای سرمایه اجتماعی سطح بالا هستند نسبت به جوامعی که دارای سطح پایین سرمایه اجتماعی هستند، استفاده می‌شود (بختیاری، ۱۳۸۹: ۱۰۰). این نوع اعتماد در سطحی گسترده‌تر از خانواده، دوستان و آشنایان قرار می‌گیرد. زتومکا معتقد است هدف یا جهت‌گیری اعتماد ممکن است معطوف به جنسیت (من به زن‌ها اعتماد دارم، اما به مردها اعتماد ندارم)، سن (من به افراد میان‌سال اعتماد دارم و...)، نژاد، قومیت، مذهب و... باشد (زتومکا، ۱۳۸۶: ۸۰-۸۱).

۳) اعتماد نهادی: اعتماد نهادی بر میزان مقبولیت، کارایی و اعتمادی که مردم به نهادها (رسمی دولتی) دارند، دلالت دارد. به تعبیر پاتنام انعکاس فقدان اعتماد به نهادها در اغلب موارد نتیجه بی‌اعتمادی به افرادی است که عهده‌دار امور آن نهادها هستند. بنابراین میزان اعتماد نهادی برحسب نوع ارزیابی مردم از کارکنان این نهادها در قالب ادارات، ارگان‌ها و نهادهای مختلفی که در زندگی روزمره با آن‌ها ارتباط دارند سنجیده می‌شود. مدرسه، دانشگاه، ارتش، دادگاه، نیروی انتظامی، بانک‌ها، بازار سهام، دولت، مجلس و... دارای این

نوع از اعتماد است. میزان اعتمادی که مردم به نهادهای مختلف دارند در بین جوامع متفاوت است و در زمان نیز دستخوش تغییراتی می‌شود (علی پور، ۱۳۹۲: ۱۱۶).

۴- اعتمادمدنی: گیدنز نظام‌های انتزاعی را نظام‌های انجام کار فنی یا مهارت تخصصی می‌داند که حوزه‌های وسیعی از محیط مادی و اجتماعی زندگی کنونی ما را تشکیل می‌دهد. مثل نظام پزشکی، نظام معماری و غیره. به نظر وی «ما از اعتماد به نهادهای مدرن و نظام‌های انتزاعی در موقعیتی که بسیاری از جنبه‌های مدرنیته که جهانی شده باشد، ناگزیریم. یکی از معانی قضیه بالا این است که هیچکس نیست که بتواند از نظام‌های تخصصی در نهادهای مدرن کاملاً دوری گزیند. زندگی در دوره مدرن توسط نظام‌های انتزاعی تخصصی تکه‌تکه می‌شود و یک نفر نمی‌تواند مانند گذشته همه یا بیشتر کارهای خود را مستقلاً انجام دهد» (گیدنز، ۱۳۸۳: ۳۴).

عده‌ای از صاحب‌نظران معتقدند؛ امروزه شبکه‌های اجتماعی، مهد تمدن‌ها و فرهنگ‌های گوناگون بشری است. وجود زبان‌های مختلف در رسانه‌های اجتماعی، امکان حضور تمام افراد جامعه را فراهم می‌کند که می‌توانند فرهنگ حاکم بر جامعه خود را در معرض دید عموم بگذارند. افزایش سرعت در فرایند آموزش و ایجاد ارتباط شبانه‌روزی بین استاد و دانشجو، معلم و دانش‌آموز از مزیت‌های شبکه‌های مجازی است. بی‌شک در وضعیت حاضر، این شبکه‌ها نقش بسیار مؤثری در توسعه آموزش‌های تخصصی و عمومی دارند. اگرچه به علت عدم امکان نظارت علمی، بسیاری از محتواهای اینترنتی هنوز اعتبار علمی قابل قبولی ندارد، اما درعین حال شبکه‌های اجتماعی یکی از عرصه‌های اینترنت است که کاربران بسیاری از آن به صورت خودجوش برای آموزش و انتقال دانسته‌های تخصصی و عمومی خویش به دیگران استفاده می‌کنند. اگر اعتماد به آن‌ها نبود حضور در شبکه‌ها و استفاده از آن‌ها روزبه‌روز گسترش پیدا نمی‌کرد. هرچند هنوز بعضی از افراد هیچ اعتمادی به شبکه‌های مجازی و تمایلی نیز به استفاده از آن‌ها ندارند. این امر از جوانب مختلف واکاوی شده‌است که به بعضی از آن‌ها اشاره می‌شود.

مطالعات پیشین

سردارنیا، بدری و امینی زاده (۱۴۰۰) پژوهشی با عنوان «رابطه بین شبکه‌های اجتماعی و اعتماد نهادی در بین دانشجویان دانشگاه شیراز» با روش پیمایش انجام داده‌اند. یافته‌های آنان نشان داد، در قالب معادلات ساختاری، ۳۸٪ درصد از متغیر وابسته یعنی «اعتماد نهادی» توسط اعتماد به شبکه اجتماعی (متغیر مستقل) و عوامل یا منابع اعتماد اجتماعی همچون

خانواده، هویت ملی و هویت دینی به‌عنوان متغیرهای کنترل یا واسطه‌ای تبیین شدند. اعتماد به شبکه‌های اجتماعی در حد ۲۶ درصد بر کاهش اعتماد به عوامل اعتماد اجتماعی به‌ویژه هویت ملی تأثیر گذاشته و این کاهش اعتماد اجتماعی نیز باعث کاهش اعتماد نهادی عمدتاً در سطح نهادهای حاکمیتی - حکومتی شده است. در بین مؤلفه‌های عوامل اعتماد اجتماعی، هویت ملی بیشترین تأثیر منفی با ۲۳٪ را از شبکه‌های اجتماعی گرفته است. در بین مؤلفه‌های اعتماد نهادی، اعتماد به نهادهای حکومتی به‌صورت غیرمستقیم بیشترین تأثیر منفی را با ۱۴٪ از شبکه‌های اجتماعی گرفته است.

اسلامی و حسنی (۱۳۹۷) در تحقیقی با عنوان «بررسی مصرف رسانه‌ای (رادیو و تلویزیون) با اعتماد در مناطقی از شهر کرمانشاه» اعتماد در ابعاد اعتماد بینابین، اعتماد بین فردی و اعتماد تعمیم‌یافته و مصرف رسانه‌ای در ابعاد اینترنت، تلویزیون و رادیو را سنجیده‌اند. روش این پژوهش به لحاظ اجرا پیمایشی و از نوع کاربردی بوده است. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته، گردآوری و با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۳ نفر از شهروندان کرمانشاهی ۲۰ تا ۳۵ ساله به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای مشخص شدند. نتایج نشان داد بین نحوه استفاده از تلویزیون و اعتماد همبستگی وجود دارد، ولی بین نحوه استفاده از اینترنت و اعتماد همبستگی وجود ندارد. بین نحوه استفاده از رادیو و مشارکت همبستگی وجود ندارد.

فرقانی و مهاجری (۱۳۹۶) تحقیقی با عنوان «وضعیت اعتماد جوانان به شبکه‌های اجتماعی در شهر تهران» انجام دادند. روش این پژوهش پیمایشی بود و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای ۸۰۰ پرسشنامه محقق ساخته بین شهروندان ۱۵ تا ۴۵ ساله تهرانی در پنج منطقه شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز تهران توزیع شد. نتایج داد که وضعیت اعتماد جوانان به شبکه‌های اجتماعی در شهر تهران متوسط و رو به بالا است. اعتماد با تحصیلات، سن، وضعیت تأهل و محل زندگی کاربران رابطه‌ای نداشت. متغیر طراحی ظاهری و راحتی کار با نرم‌افزار شبکه‌های اجتماعی بیشترین تأثیر و متغیر امنیت نرم‌افزار کمترین تأثیر را در اعتماد داشتند.

جوادی بورا و هاشمی نژاد (۱۳۹۶) تحقیقی با عنوان «تأثیر میزان استفاده از رسانه‌های جمعی مجازی بر میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان دانشگاه آزاد قائم‌شهر» انجام دادند. پژوهش از نوع همبستگی و با روش پیمایش بود. جامعه آماری همه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد قائم‌شهر بودند که در سال ۱۳۹۵ تعدادشان برابر با ۹ هزار نفر بوده است که

براساس جدول مورگان ۳۶۸ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. از آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن و تحلیل رگرسیونی استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان داد که متغیرهای میزان استفاده از رسانه‌های جمعی داخلی، میزان استفاده از رسانه‌های جمعی خارجی و میزان استفاده از رسانه‌های مجازی بر اعتماد اجتماعی دانشجویان تأثیر بسزایی دارد. جواهری و بالاخانی (۱۳۸۵) پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر رسانه‌های جمعی بر اعتماد شهروندان تهرانی» به روش پیمایشی با نمونه‌ای ۴۰۰ نفری از شهروندان تهرانی انجام دادند. در این پژوهش رابطه استفاده از سه نوع رسانه جمعی (تلویزیون داخلی، تلویزیون ماهواره‌ای و روزنامه) با سه نوع اعتماد میان فردی، عام و نهادی بررسی شده است. نتایج این مطالعه نشان داد میزان استفاده از رسانه‌های جمعی با اعتماد میان فردی رابطه معنی‌داری ندارد، اما با اعتماد عام و نهادی رابطه دارد.

میرووات^۱ (۲۰۱۸) تحقیقی با عنوان «بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر اعتماد معلمان زن شهر ماکاسار اندونزی» انجام داده است. روش تحقیق پیمایشی بوده و داده‌ها با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته گردآوری شده است. حجم نمونه با فرمول کوکران ۲۱۶ نفر محاسبه شده و به صورت تصادفی انتخاب شدند. یافته‌های تحقیق نشان داد که بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد بین شخصی، میزان اعتماد نهادی، میزان اعتماد تعمیم‌یافته و میزان اعتماد مدنی معلمان زن شهر ماکاسار رابطه وجود دارد.

منسا^۲ (۲۰۱۸) تحقیقی با عنوان «اعتماد اجتماعی و اثرپذیری آن از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین معلمان بخش حلوان قاهره» انجام داده است. روش تحقیق پیمایشی بوده و با پرسشنامه‌ای محقق ساخته داده‌ها گردآوری شدند. حجم نمونه ۱۸۵ نفر از معلمان این بخش بوده است. نتایج نشان داد که میزان اعتماد بین شخصی، اعتماد بنیادی، اعتماد نهادی و اعتماد تعمیم‌یافته کاربرانی که از اینترنت بیشتر استفاده می‌کنند، از کاربرانی که ساعت‌های کمتری از اینترنت استفاده می‌کنند، بیشتر است.

پالسکی^۳ (۲۰۱۶) تحقیقی با عنوان «پیامدهای شبکه‌های اجتماعی مجازی بر اعتماد افراد حقیقی (مطالعه موردی: معلمان شهر وارساوی لهستان)» انجام داده است. تحقیق با روش پیمایش و با تکنیک پرسشنامه انجام شده است. حجم نمونه تحقیق ۳۲۰ نفر از معلمان شهر

1 Mirwat

2 Mensa

3 Palski

مذکور بوده که به روش تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. یافته‌های تحقیق نشان داد که گستره شبکه روابط موجب پایین آمدن اعتماد به اعضای شبکه شده است. معلمان این شهر به خاطر عدم شناخت از هم‌گروهی‌هایشان در شبکه‌های اجتماعی علی‌رغم گمنامی پروفایلشان در بیشتر موارد به محافظه‌کاری روی آورده‌اند.

رینا^۱ (۲۰۱۶) تحقیقی با عنوان «شبکه‌ای اجتماعی و مسئله اعتماد در بین کارکنان آموزش و پرورش شهر مورلیا مکزیک» انجام داده است. روش تحقیق پیمایشی بوده و با استفاده از ابزار پرسشنامه انجام شده است. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که نفوذ اجتماعی و سهولت کاربری بر اعتماد به شبکه‌های اجتماعی تأثیر مثبت و معناداری دارد. همچنین، بین متغیر اعتماد به شبکه‌های اجتماعی و قصد تداوم استفاده از شبکه‌های اجتماعی رابطه مثبت و معناداری وجود داشت.

جمع‌بندی دیدگاه‌های مطرح شده نمایانگر تأثیر وسیع پیشرفت تکنولوژی و توسعه ارتباطات از طریق رسانه‌های نوین همچون اینترنت و شبکه‌های مجازی بر تمامی ابعاد زندگی مردم از جمله معلمان است. مخصوصاً امروزه به علت وجود بیماری کرونا استفاده‌ی معلمان از این شبکه‌های مجازی به‌عنوان ابزار آموزشی امکان تجربه فضاهای عینی و امکان گفتگو و ارتباط‌های دوجانبه و تعاملات زندگی روزمره را تقریباً از آن‌ها سلب کرده که این امر به‌نوبه خود به روابط مبتنی بر اعتماد در جامعه اثر می‌گذارد. معلمان در ارتباط مداوم با قشر عظیم آینده‌ساز جامعه (دانش‌آموزان) هستند و می‌توانند در تقویت و تضعیف اعتماد آن‌ها تأثیرگذار باشند، تحقیق حاضر نیز با هدف رابطه شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد معلمان در شهرستان پارس‌آباد، درصدد است تا تحقیقات قبلی را تکمیل کند و فرضیه‌های زیر را به‌آزمون بکشد.

فرضیه اصلی این است که بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد معلمان رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی عبارت است از:

- بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد بین شخصی معلمان رابطه معناداری وجود دارد.
- بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد تعمیم‌یافته معلمان پارس‌آباد رابطه معناداری وجود دارد.

- بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد نهادی معلمان پارس‌آباد رابطه معناداری وجود دارد.
- بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد مدنی معلمان پارس‌آباد رابطه معناداری وجود دارد.
- بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد معلمان مرد پارس‌آباد رابطه معناداری وجود دارد.
- بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد معلمان زن پارس‌آباد رابطه معناداری وجود دارد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی کاربردی بوده و روش آن پیمایشی است. جامعه آماری معلمان دوره دوم متوسطه شهر پارس‌آباد (از شهرهای استان اردبیل) است. طبق استعلام از کارگزینی آموزش و پرورش، در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ تعداد آنان ۲۹۰ نفر بود. با استفاده از جدول مورگان تعداد ۱۶۵ نفر به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. نمونه‌گیری به دلیل شیوع ویروس کرونا و محدودیت‌های ناشی از این اپیدمی، به روش سهمیه‌ای انجام شد. داده‌های پژوهش شامل سؤالاتی درباره سن، جنس، وضعیت تأهل، سطح تحصیلات و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بود. بخشی از پرسشنامه‌ها از طریق فضای مجازی و سایت مربوط به معلمان به‌صورت آنلاین و بخشی به‌صورت دستی گردآوری شد.

به‌منظور بررسی روایی پرسشنامه از روش اعتبار محتوایی، استفاده شد. برای تعیین اعتبار محتوایی در تحقیق حاضر، پرسشنامه به تعدادی از صاحب‌نظران و اساتید علوم اجتماعی داده و از آن‌ها نظرخواهی شد تا اعتبار پرسشنامه تأیید شود.

برای محاسبه پایایی، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. برای این منظور تعدادی پرسشنامه، به‌صورت آزمایشی در بین برخی از اعضای نمونه توزیع شد و پس از جمع‌آوری آن‌ها، واریانس نمرات سؤالات مربوط به هر متغیر در پرسشنامه و واریانس کل آزمون محاسبه شد. آلفای کرونباخ برای تمام متغیرها بالای ۰/۷۰ بود (جدول ۱) که نشان‌دهنده انسجام درونی گویه‌هاست.

جدول ۱- محاسبه آلفای کرونباخ متغیرها

متغیر	آلفای کرونباخ
استفاده از شبکه‌های مجازی	۰/۷۶
اعتماد بین شخصی	۰/۸۱
اعتماد تعمیم‌یافته	۰/۷۷
اعتماد نهادی	۰/۷۶
اعتماد مدنی	۰/۷۴

برای تعیین نرمال یا نرمال نبودن توزیع داده‌ها از آزمون کولموگوروف اسمیرنوف استفاده شد که نتایج آن با توجه به سطح معناداری آزمون برای تمامی متغیرها بالاتر از ۰/۰۶ بود (جدول ۲)، در نتیجه توزیع داده‌ها نرمال بود.

جدول ۲- نتایج نرمال بودن توزیع داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگوروف اسمیرنوف

متغیر	تعداد نمونه	سطح معناداری
شبکه اجتماعی مجازی	۱۶۵	۰/۰۷۴
اعتماد بین شخصی	۱۶۵	۰/۰۶۶
اعتماد تعمیم‌یافته	۱۶۵	۰/۰۶۵
اعتماد نهادی	۱۶۵	۰/۰۶۱
اعتماد مدنی	۱۶۵	۰/۰۶۴

در ادامه برای تعیین رابطه میان متغیر وابسته و مستقل به دلیل نرمال بودن توزیع داده‌ها برای تجزیه و تحلیل آن‌ها از نرم‌افزار SPSS و آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد تا رابطه بین متغیر مستقل (شبکه‌های اجتماعی مجازی) و متغیر وابسته اعتماد (اعتماد بین شخصی، اعتماد تعمیم‌یافته، اعتماد نهادی، اعتماد مدنی) معلمان مشخص شود.

جدول ۳- تعریف عملیاتی متغیرهای اصلی تحقیق

متغیرها	گویه‌ها
شبکه‌های اجتماعی مجازی	میزان آشنایی با فضای مجازی (پیام‌رسان‌های مجازی) میزان استفاده از پیام‌رسان‌های مجازی در طول شبانه‌روز میزان عضویت در گروه‌های مجازی میزان تجربه دوستی و مصاحبت با افراد ناشناس میزان جمع‌آوری اطلاعات علمی از شبکه‌های مجازی میزان جمع‌آوری اطلاعات اقتصادی و سیاسی میزان جمع‌آوری اطلاعات هنری، فرهنگی و ورزشی میزان جمع‌آوری اطلاعات مذهبی

ادامه جدول ۳- تعریف عملیاتی متغیرهای اصلی تحقیق

متغیرها	گویه‌ها
اعتماد بین شخصی	اعتماد به همسر (یا شریک عاطفی) اعتماد به اعضای خانواده اعتماد به دوستان اعتماد به همسایه‌ها اعتماد به مدیر مدرسه اعتماد به مدیران آموزش و پرورش اعتماد به معلمان (همکاران) اعتماد به شاگردان
اعتماد تعمیم یافته	اعتماد به جنس موافق اعتماد به جنس مخالف اعتماد به جوانان اعتماد به بزرگسالان اعتماد به شیعیان اعتماد به سایر مذاهب اعتماد به هم ملیت‌ها اعتماد به سایر قومیت‌ها
اعتماد نهادی	اعتماد به دانشگاهیان اعتماد به آموزش و پرورش اعتماد به هیئت امنای مسجد اعتماد به بانک‌ها اعتماد به قوه قضاییه اعتماد به دولت اعتماد به شورای شهر اعتماد به قوه مقننه
اعتماد مدنی	اعتماد به رسانه‌های مجازی اعتماد به رسانه‌های تلویزیونی اعتماد به انجمن‌های هنری و ادبی اعتماد به انجمن‌های خیریه اعتماد به احزاب سیاسی اعتماد به روحانیون اعتماد به اصناف اعتماد به اتحادیه معلمان

تحلیل داده‌ها

داده‌های توصیفی شامل سن، جنس، وضعیت تأهل و تحصیلات بود که نتایج آن در جداول زیر آمده است:

جدول ۴- توزیع پاسخگویان برحسب گروه سنی

گروه سنی	فراوانی	درصد فراوانی
زیر ۳۰ سال	۲۰	۱۲/۱۲
بین ۳۱ تا ۴۰ سال	۶۷	۴۰/۶۱
بین ۴۱ تا ۵۰ سال	۶۱	۳۶/۹۷
بالای ۵۰ سال	۱۷	۱۰/۳۰
جمع	۱۶۵	۱۰۰

همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، بیشترین تعداد نمونه آماری پژوهش با ۴۰/۶۱ درصد در گروه سنی ۳۱ الی ۴۰ سال و در مرتبه بعد با حدود ۳۷ درصد مربوط به گروه سنی ۴۱ تا ۵۰ سال است. در مجموع حدود دوسوم جامعه آماری را معلمان ۳۱ تا ۵۰ ساله تشکیل داده‌اند. کمترین درصد نمونه آماری پژوهش با ۱۰/۳۰ درصد در گروه سنی بالای ۵۰ سال قرار گرفته‌اند.

جدول ۵- فراوانی براساس جنس پاسخگویان

جنس	فراوانی	درصد فراوانی
مرد	۱۰۰	۶۰/۶۰
زن	۶۵	۳۹/۴۰
جمع	۱۶۵	۱۰۰

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، نمونه آماری پژوهش، ۶۰/۶۰ درصد مرد و ۳۹/۴۰ درصد زن هستند.

جدول ۶- فراوانی براساس وضعیت تأهل پاسخگویان

وضعیت تأهل	فراوانی	درصد فراوانی
متأهل	۱۳۴	۸۱/۳۰
مجرد	۳۱	۱۸/۸۰
جمع	۱۶۵	۱۰۰

همان‌طور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود، نمونه آماری پژوهش، ۸۱/۲۰ درصد متأهل و ۱۸/۸۰ درصد مجرد هستند.

جدول ۷- فراوانی سطح تحصیلات پاسخگویان

سطح تحصیلات پاسخ‌دهندگان	فراوانی	درصد فراوانی
لیسانس	۸۳	۵۰/۳
فوق لیسانس	۷۹	۴۷/۹
دکتری	۳	۱/۸
جمع کل	۱۶۵	۱۰۰

با توجه به جدول ۷، بیشترین درصد نمونه آماری پژوهش با ۵۰/۳ درصد، افراد دارای تحصیلات لیسانس و بعد با ۴۷/۹ درصد فوق لیسانس و کمترین درصد نمونه آماری پژوهش، دارای مدرک دکترای تخصصی ۱/۸ درصد عنوان کرده‌اند. متغیرهای پژوهش شامل استفاده از شبکه‌های اجتماعی و انواع اعتماد توسط مؤلفه‌های آن‌ها که در تعریف عملیاتی آمده است، سنجیده شد (جدول ۸) و میانگین آن‌ها محاسبه گردید.

جدول ۸- میانگین گویه‌های متغیرهای پژوهش در بین پاسخگویان

متغیرها	میانگین
شبکه‌های اجتماعی	۲/۳۸
اعتماد بین شخصی	۳/۳۲
اعتماد تعمیم‌یافته	۲/۶۸
اعتماد نهادی	۲/۶۹
اعتماد مدنی	۲/۴۱

چنانکه ملاحظه می‌شود، میانگین استفاده از شبکه‌های اجتماعی در بین پاسخگویان براساس طیف لیکرت (۲/۳۸) است. در بین انواع اعتماد بیشترین میانگین مربوط به اعتماد بین شخصی (۳/۳۲) است که بالاتر از حد میانگین است و کمترین میانگین به اعتماد مدنی (۲/۴۱) تعلق دارد.

یافته‌های استنباطی

جهت آزمون فرضیه‌ها و تعیین رابطه متغیر مستقل و وابسته از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

فرضیه اصلی: بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد معلمان رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۹- همبستگی بین شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد

تعداد	سطح معناداری	همبستگی
۱۶۵	۰/۰۰۰	۰/۱۶۲

نتایج آزمون نشان می‌دهد که بین شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد همبستگی در سطح ۰/۱۶۲ رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. یعنی با افزایش استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، اعتماد نیز افزایش می‌یابد.

آزمون فرضیه اول: بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد بین شخصی معلمان رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۱۰- همبستگی بین شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد بین شخصی

تعداد	سطح معناداری	همبستگی
۱۶۵	۰/۰۰۰	۰/۴۹۸

نتایج آزمون نشان می‌دهد که بین شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد بین شخصی همبستگی مثبت و معناداری در سطح ۰/۴۹۸ وجود دارد. یعنی با افزایش استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، اعتماد بین شخصی نیز افزایش می‌یابد.

آزمون فرضیه دوم: بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد تعمیم‌یافته معلمان رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۱۰- همبستگی بین شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد تعمیم‌یافته

تعداد	سطح معناداری	همبستگی
۱۶۵	۰/۱۶۷	-۰/۳۸

نتایج آزمون نشان می‌دهد که بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد تعمیم‌یافته همبستگی منفی وجود دارد که البته این ارتباط معنادار نیست.

آزمون فرضیه سوم: بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد نهادی معلمان رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۱۱- همبستگی بین شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد نهادی

تعداد	سطح معناداری	همبستگی
۱۶۵	۰/۰۰۰	۰/۳۵۶

نتایج آزمون نشان می‌دهد که بین شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد نهادی رابطه مثبت و معناداری در سطح ۰/۳۵۶ وجود دارد. یعنی با افزایش استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، اعتماد نهادی نیز افزایش می‌یابد.

آزمون فرضیه چهارم: بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد مدنی معلمان رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۱۲- همبستگی بین شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد مدنی

تعداد	سطح معناداری	همبستگی
۱۶۵	۰/۰۰۰	-۰/۱۶۱

نتایج آزمون نشان می‌دهد که بین شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد مدنی رابطه معناداری در سطح ۰/۱۶۱- وجود دارد و همبستگی معکوس است؛ یعنی با افزایش استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، اعتماد مدنی کاهش می‌یابد.

آزمون فرضیه پنجم: بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد معلمان مرد رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۱۳- همبستگی بین شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد معلمان مرد

تعداد	سطح معناداری	همبستگی
۱۶۵	۰/۰۰۱	۰/۵۱۶

با توجه به اطلاعات جدول ۱۳ بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد معلمان مرد رابطه مثبت و معناداری در سطح ۰/۵۱۶ وجود دارد؛ یعنی با افزایش استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، اعتماد در معلمان مرد افزایش می‌یابد.

آزمون فرضیه ششم: بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد معلمان زن رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۱۴- همبستگی بین شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد معلمان زن

تعداد	سطح معناداری	همبستگی
۱۶۵	۰/۰۰۵	۰/۵۴۹

با توجه به اطلاعات جدول ۱۴ بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد معلمان زن رابطه مثبت و معناداری در سطح ۰/۵۴۹ وجود دارد، یعنی با افزایش استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، اعتماد در معلمان زن افزایش می‌یابد.

بحث و نتیجه‌گیری

تجزیه و تحلیل داده‌های فرضیه اصلی پژوهش نشان داد که ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر شبکه‌های اجتماعی مجازی و اعتماد برابر ۰/۱۶۲ و در سطح معناداری ۰/۰۰۰ است، که کوچک‌تر از سطح معناداری ۰/۰۵ است، در نتیجه می‌توان گفت بین متغیر شبکه‌های اجتماعی مجازی و اعتماد معلمان رابطه معناداری وجود دارد، البته شدت این تأثیر ضعیف است. به عبارت دیگر، هرچه میزان استفاده از فضای اجتماعی مجازی بیشتر باشد، میزان اعتماد معلمان دوره دوم متوسطه شهر پارس‌آباد بیشتر است. این همبستگی با نتایج پیشینان از جمله پژوهش‌های سردارنیا و همکاران، جوادی بورا و هاشمی نژاد (۱۳۹۶)، منسا (۲۰۱۶) و رینا (۲۰۱۶) همخوانی دارد و با نتایج پالسکی (۲۰۱۶) تضاد دارد.

نتایج داده‌های فرضیه اول پژوهش نشان داد ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر شبکه‌های اجتماعی مجازی و اعتماد بین شخصی برابر ۰/۴۹۸ و با سطح معناداری برابر ۰/۰۰۰ است که کوچک‌تر از سطح معناداری ۰/۰۵ است، در نتیجه می‌توان گفت بین متغیر شبکه‌های اجتماعی مجازی و اعتماد بین شخصی معلمان رابطه معناداری وجود دارد، شدت این تأثیر در حد متوسط است. به عبارت دیگر، هرچه میزان استفاده از فضای اجتماعی مجازی بیشتر باشد، میزان اعتماد بین شخصی معلمان دوره دوم متوسطه شهر پارس‌آباد بیشتر می‌شود. این همبستگی با نتایج پیشینان از جمله پژوهش‌های جوادی بورا و هاشمی نژاد (۱۳۹۶)، فرقانی و مهاجری (۱۳۹۶) و منسا (۲۰۱۶) همخوانی دارد.

آزمون فرضیه دوم نشان داد که ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر شبکه‌های اجتماعی مجازی و اعتماد تعمیم‌یافته برابر $0/038-$ با سطح معناداری برابر $0/167$ است، که بزرگ‌تر از سطح معناداری $0/05$ است. در نتیجه می‌توان گفت بین متغیر شبکه‌های اجتماعی مجازی و اعتماد تعمیم‌یافته معلمان رابطه معناداری وجود ندارد. این نتیجه با نتایج جوادی بورا و هاشمی نژاد (۱۳۹۶) و فرقانی و مهاجری (۱۳۹۶) در تضاد است.

فرضیه سوم پژوهش نشان داد که ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر شبکه‌های اجتماعی مجازی و اعتماد نهادی برابر با $0/356$ و با سطح معناداری برابر $0/000$ است که کوچک‌تر از سطح معناداری $0/05$ است. در نتیجه می‌توان گفت بین متغیر شبکه‌های اجتماعی مجازی و اعتماد نهادی معلمان رابطه معناداری وجود دارد. شدت این تأثیر متوسط است که با نتایج منسا (۲۰۱۸) و رینا (۲۰۱۶) همخوانی دارد، ولی با نتایج تحقیق سردارنیا و همکارانش (۱۴۰۰) سازگار نیست.

آزمون فرضیه چهارم نشان داد که ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر شبکه‌های اجتماعی مجازی و اعتماد مدنی برابر $0/161-$ و با سطح معناداری برابر $0/000$ است که کوچک‌تر از سطح معناداری $0/05$ است. در نتیجه می‌توان گفت بین متغیر شبکه‌های اجتماعی مجازی و اعتماد مدنی معلمان رابطه معنادار و معکوس وجود دارد. شدت این تأثیر ضعیف است. به عبارت دیگر، هرچه میزان استفاده از فضای اجتماعی مجازی بیشتر باشد، میزان اعتماد مدنی معلمان دوره دوم متوسطه شهر پارس‌آباد کاهش می‌یابد که با نتایج پژوهش پالسکی (۲۰۱۶) همخوانی دارد و با نتایج منسا (۲۰۱۸) در تضاد است.

آزمون فرضیه پنجم نشان داد که ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر شبکه‌های اجتماعی مجازی و اعتماد معلمان مرد برابر با $0/516$ و با سطح معناداری برابر $0/001$ است، که کوچک‌تر از سطح معناداری $0/05$ است، در نتیجه می‌توان گفت بین متغیر شبکه‌های اجتماعی مجازی و اعتماد معلمان مرد رابطه معناداری وجود دارد، شدت این تأثیر متوسط است. به عبارت دیگر، هرچه میزان استفاده از فضای اجتماعی مجازی بیشتر باشد، میزان اعتماد معلمان مرد دوره دوم متوسطه شهرستان پارس‌آباد بیشتر می‌شود که با نتایج میرووات (۲۰۱۸) هم‌راستا است.

فرضیه ششم پژوهش نشان داده شد که ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر شبکه‌های اجتماعی مجازی و اعتماد معلمان زن برابر با $0/549$ و با سطح معناداری برابر $0/005$ است، که

کوچک‌تر از سطح معناداری ۰/۰۵ است، در نتیجه می‌توان گفت بین متغیر شبکه‌های اجتماعی مجازی و اعتماد معلمان زن رابطه معناداری وجود دارد. شدت این تأثیر متوسط است. به عبارت دیگر، هرچه میزان استفاده از فضای اجتماعی مجازی بیشتر باشد، میزان اعتماد معلمان زن دوره دوم متوسطه شهرستان پارس‌آباد بیشتر می‌شود که با نتایج منسا (۲۰۱۸) هم‌راستا است.

امروزه با استفاده از اینترنت، بهره‌گیری اطلاعات زیاد در کمترین زمان و برقراری ارتباط گفتاری، نوشتاری و دیداری با هزینه‌ای نسبتاً کم امکان‌پذیر شده است. افراد بسیاری در شبکه‌های اجتماعی مجازی جذب شده‌اند و این نفوذ و گستردگی، شبکه‌های اجتماعی مجازی را به بخشی از زندگی روزمره افراد تبدیل کرده است، حتی اگر این عضویت به معنی فعال بودن این کاربران نباشد، موجب دگرگونی در تعاملات و زندگی آن‌ها می‌شود. عصر جدید، عصر ارتباطات انسانی است و ابعاد گوناگونی را دربر می‌گیرد. فضای مجازی همواره پیام‌ها و اطلاعات متنوعی دارد، بنابراین، نقش مهمی در ایجاد ارتباط ایفا می‌کند. فضای مجازی، مجموعه قابلیت‌هایی دارد که باعث سهولت زندگی می‌شود. این رسانه ارتباطی، قابلیت دیداری، شنیداری و نوشتاری دارد و کاربران با هزینه به نسبت کمی با افراد مدنظر خود در سراسر جهان ارتباط برقرار می‌کنند. ارتباط با این رسانه، یک‌سویه و تحمیل‌شونده نیست، بلکه ارتباطی است که در آن فرد نقش فعالی دارد. افراد در این ارتباطات از دیگران تأثیر می‌پذیرند و بر آن‌ها نیز تأثیر می‌گذارند، تأثیرات فضای مجازی و به‌خصوص شبکه‌های اجتماعی می‌تواند مثبت یا منفی باشد. یکی از اثرات مهم آن روی اعتماد افراد استفاده‌کننده از این شبکه‌هاست. اعتماد یکی از جنبه‌های مهم روابط انسانی و اجتماعی در میان افراد، گروه‌ها و نهادهای اجتماعی است و در جریان تعاملات اجتماعی و کنش‌های متقابل بین افراد و گروه‌های اجتماعی، نقش مهمی را در ایجاد نظم و همبستگی و اعتماد و نیز حفظ آن‌ها بر عهده دارد. درعین حال، اعتماد، از عناصر مهم در پذیرش و همدلی اجتماعی محسوب می‌شود و بسترساز تعاملات اجتماعی و کانون مفهوم اعتماد است. در بررسی گویه‌های مربوط به انواع اعتماد؛ در اعتماد بین شخصی دریافتیم بیشترین اعتماد مربوط به اعضای خانواده و کمترین اعتماد به همسایه‌ها بود. در بررسی گویه‌های مربوط به اعتماد تعمیم‌یافته دریافتیم که بیشترین اعتماد به افراد هم‌ملیت‌ها و کمترین اعتماد مربوط به اعتماد به جنس مخالف بود. در بررسی گویه‌های مربوط به اعتماد نهادی دریافتیم بیشترین اعتماد مربوط به اعتماد به هم‌دانشگاهیان و کمترین اعتماد مربوط به شورای شهر بود. گویه‌های مربوط به اعتماد مدنی نشان داد بیشترین اعتماد به اتحادیه معلمان و کمترین اعتماد مربوط به احزاب سیاسی بود.

شبکه مجازی روی اعتماد بین شخصی و نهادی تأثیر مثبت و مستقیم داشت، در تبیین نظری این رابطه بنابر نظر گیدنز، تعاملات بین شخصی از نوع تعاملات روزانه بین دوستان و آشنایان، همسایگان و معلم و شاگرد است که چون شناخته شده هستند و جامعه آماری نیز معلمان شهر پارس‌آباد بودند و به علت کوچکی شهر همدیگر را خوب می‌شناسند. لذا در شبکه‌هایی که عضو هستند به علت همین آشنایی به هم اعتماد دارند و رابطه بین این دو متغیر مثبت بوده است. برای اعتماد نهادی نیز چون اعتماد به نهادهای دولتی است. بنابر نظر پاتنام افراد به اعضای این نوع شبکه‌ها اعتماد می‌کنند.

استفاده از شبکه‌های مجازی روی اعتماد تعمیم‌یافته بی‌تأثیر بود. در تبیین نظری این رابطه، اعتماد تعمیم‌یافته اعتماد به اکثریت افراد جامعه جدای از تعلقات گروهی است درحالی‌که بنابر نظر زومکا ممکن است اعتماد برحسب جنسیت و یا سن و سال متفاوت باشد که در این پژوهش چنین بوده است.

استفاده از شبکه‌های مجازی روی اعتماد مدنی رابطه منفی و معکوس داشت. در تبیین نظری این رابطه بنابر نظر گیدنز این نوع اعتماد به نهادهای تخصصی است که در دوران مدرن توسط نهادها تکه‌تکه شده و فرد مانند گذشته نمی‌تواند کارهای خود را مستقل انجام دهد. درحالی‌که شهرستان پارس‌آباد هنوز آنقدر مدرن نشده که این‌گونه باشد و لذا این رابطه منفی و معکوس شده است.

نتیجه اینکه گسترش فضای مجازی و ایجاد شبکه‌های علمی برای آموزش و رسمیت یافتن آن در شرایط فعلی جامعه می‌تواند امر آموزش را به پیش ببرد و موجب اعتماد بین معلمان شود.

پیشنهادات

پیشنهاد می‌شود رابطه شبکه‌های اجتماعی مجازی با اعتماد در بین اقشار دیگر از جمله دانشجویان، اساتید دانشگاهی، پرسنل بیمارستان‌ها و... سنجیده شود.

تأثیر پیام‌رسان‌های مختلف (واتس‌آپ، تلگرام، اینستاگرام، توئیتر و یوتیوب و...) به‌طور جداگانه روی اعتماد و انواع آن سنجیده شود.

پیشنهاد دیگر اینکه می‌توان متغیرهای مستقل و وابسته را جابجا کرد و اثر انواع اعتماد را بر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی سنجید.

درنهایت با در نظر گرفتن برخی مزایای آموزش مجازی و دسترسی کادر آموزشی به یافته‌های جدید علمی، شبکه‌های علمی آموزشی گسترش یابد.

منابع

- اسلامی، پرستو؛ حسنی، سمیه. ۱۳۹۷. بررسی مصرف رسانه‌ای (رادیو و تلویزیون) با اعتماد در مناطقی از شهر کرمانشاه، **فصلنامه مطالعات مدیریت و حسابداری**، دوره چهارم، شماره ۳، صص ۲۹-۳۸.
- اوجاقلو، سجاد؛ زاهدی، محمدجواد. ۱۳۸۴. بررسی رابطه اعتماد و عوامل مؤثر بر آن. **مجله جامعه‌شناسی ایران**، دوره ۶، شماره ۴، صص ۹۲-۱۲۵.
- بختیاری، مهدی. ۱۳۸۹. بررسی اعتماد و برخی عوامل مؤثر بر آن، **پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اجتماعی**، دانشگاه اصفهان.
- جوادی بورا، علی؛ هاشم نژاد ابرسی، فاطمه. ۱۳۹۶. بررسی تأثیر میزان استفاده از شبکه اجتماعی مجازی بر میزان اعتماد دانشجویان دانشگاه آزاد قائم‌شهر. **فصلنامه مشارکت و توسعه اجتماعی**. دانشگاه هرمزگان. جلد ۳ شماره ۵، صص ۱۱۱-۱۲۶.
- حسین پور، جعفر؛ معتمدنژاد، کاظم. ۱۳۹۰. بررسی رابطه میزان مصرف رسانه‌ها و میزان سرمایه اجتماعی شهروندان تهرانی، **برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی**. دوره ۲، شماره ۶، صص ۱۲۹-۱۷۴.
- دهقان، حسین؛ مروت، برزو. ۱۳۹۷. بررسی رابطه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با روابط اجتماعی دانش آموزان. **مجله علوم خبری سال هفتم**. شماره ۲۵، صص ۱۰۳-۱۳۰.
- رضاییان قیه باشی، احد. ۱۳۹۱. شبکه‌های اجتماعی، پدیده فراگیر عصر ارتباطات. **پایان‌نامه کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل دانشگاه تربیت مدرس**.
- زتومکا، پیوتر. ۱۳۸۶. نظریه جامعه‌شناختی اعتماد، غلامرضا غفاری، تهران: شیرازه.
- عدلی‌پور، صمد. ۱۳۹۸. تحلیل جامعه‌شناختی پیامدهای شبکه‌های اجتماعی مجازی بر هویت اجتماعی کاربران جوان شهر اصفهان، **پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی**، دانشگاه اصفهان.
- علی‌پور، پروین. ۱۳۹۲. اعتماد و مشارکت، بررسی رابطه بین اعتماد و مشارکت در شهر تهران. **مجله جامعه‌شناسی ایران**، دوره دوازدهم، شماره ۸، صص ۱۰۰-۱۲۱.
- فرقانی، محمدمهدی؛ مهاجری، ربابه. ۱۳۹۶. وضعیت اعتماد جوانان به شبکه‌های اجتماعی در شهر تهران. **مطالعات فرهنگ - ارتباطات**. سال نوزدهم. شماره ۴۱، صص ۳۱-۵۳.
- گیدنز، آنتونی. ۱۳۸۳. تجدد و تشخص، ترجمه ناصر موفقیان، تهران: نشر نی، چاپ دوم.

- نورمحمدی، مرتضی. ۱۳۹۰. نقش شبکه‌های مجازی در انقلاب تونس. **نشریه علمی - ترویجی وسایل ارتباط جمعی رسانه**، سال ۲۲، شماره ۸۵، صص ۹۳-۱۲۱.
- وثوقی، منصور. ۱۳۹۳. بررسی میزان و تأثیر استفاده از تلویزیون و اینترنت بر سرمایه اجتماعی افراد، **فصلنامه مطالعات فرهنگ و ارتباطات**، شماره بیست و ششم، دوره پانزدهم، صص ۲۰۹-۲۳۳.
- Boyd, D. & Ellison, N. 2007. Social Network Sites: Definition, History and Scholarship, *Journal of Computer-Mediated Communication*, Vol. 13: 210- 230.
- Fukuyama, F. 1995. *Trust: the social virtues and the creation prosperity*. New York: Free Press.
- Handerson, S and Gilding, M. 2004. I have never clicked this much with anyone in my life: trust and haperpersonal communication in online friendships, In *New Media & Society*, Vol. 6, 4, pp: 487-506.
- Mensa, Zaliki, 2018. Social trust and its impact on Hungarian social networks among teachers in the Helwan district of Cairo, *Egyptian Journal of Social Affairs*, Fourth Year, Issue 14, pp: 26-16.
- Mirwat, Sarota, 2018. *The Impact of Virtual Social Networks on the Social Trust of Female Teachers in Makasar, Indonesia*, M.Sc. Thesis in Padad Jaran University.
- Palski, Gregor, 2016. *The Implications of Virtual Social Networks on the Trust of Real Individuals (Case Study: Teachers in Warsaw, Poland)*, *Jaglonian University Social Capital Quarterly*, Volume 19, Number 3, pp: 40-28.
- Reina, José, 2016. *Social Networks and the Issue of Social Trust among Education Employees in Morelia, Mexico*, M.Sc. Thesis, University of Veracruz .